
Pomnik upamiętniający mieszkańców Borówna poległych w czasie pierwszej wojny światowej

Kolejny pomnik wojenny z terenu powiatu kamiennogórskiego, który chciałbym opisać, znajduje się w Borównie. W tym miejscu trzeba zauważyć, że współcześnie wioska ta należy do powiatu wałbrzyskiego. Jednakże w czasie ustawiania pomnika należała do dawnego powiatu kamiennogórskiego. Sytuacja uległa zmianie dopiero podczas reformy administracyjnej z 1975 roku.

Przedwojenna nazwa Borówna to *Hartauforst*. Miejscowość powstała dopiero w 1939 roku, kiedy to utworzono ją poprzez połączenie dwóch wiosek: *Hartau* oraz *Forst*. Obie one należały niegdyś do klasztoru w Krzeszowie. Ponieważ w okręgu kamiennogórskim istniały dwie wioski o nazwie *Hartau*, toteż dla uniknięcia pomyłek tę należąca do klasztoru krzeszowskiego (niem. *Grüssau*) określano mianem *Hartau grüssauisch*, natomiast dzisiejsze Paprotki, należące dawniej do miasta Kowary, nazywano *Hartau städtisch*.



Fragment mapy Meßtischblatt ukazujący lokalizację pomnika w wiosce Forst

Powyższe uwagi są o tyle istotne, że opisywany tu pomnik ustawiono na terenie tej nieistniejącej dziś jako osobna miejscowość wioski *Forst*. Jego pierwotną lokalizację możemy zobaczyć na dawnych mapach *Meßtischblatt*. Przez długi czas wydawało mi się, że obiekt ten jest zaginiony. Jednak ku mojemu zaskoczeniu w serwisie polska-org.pl natrafiłem na wykonane w 2015 roku zdjęcia opisane jako *Fragment obelisku / pomnika ufundowanego przez mieszkańców gminy Forst na cześć dwóch mieszkańców tej wsi, poległych na frontach pierwszej wojny światowej*.

Postanowiłem odnaleźć ten pomnik i w lutym tego roku wybrałem się do Borówna. Niestety, po dotarciu do celu okazało się, że w miejscu wskazywanym przez archiwalną mapę nie ma najmniejszych śladów po interesującym mnie obiekcie. Jednak na znanych mi fotografiach z 2015 roku ukazano go w sąsiedztwie drogi wyłożonej kostką brukową i ograniczoną betonowym krawężnikiem. Postanowiłem więc potraktować to jako wskazówkę i jadąc pomału przez wioskę, wypatrywałem posesji z takim właśnie podjazdem. W ten sposób w sąsiedztwie miejscowego kościoła udało mi się odnaleźć dom, przy którym znajdował się poszukiwany przeze mnie fragment pomnika.

Uzyskałem zgodę właściciela budynku na wykonanie zdjęć i przy okazji zapytałem o pochodzenie kamienia. Okazało się, że został on zauważony jakiś czas temu podczas prowadzonych prac związanych z niwelacją



Wykonane w 2015 roku zdjęcie fragmentu pomnika z wioski Forst. Foto: Kolekcja-Bieniasiewicz T., polska-org.pl



Fragment lewego boku pomnika. Foto: Marian Gabrowski, luty 2023 roku

pobliskiego terenu. Głaz znajdował się wśród gruzu pchanego przez sypcharkę, a wyryte na nim inskrypcje zainteresowały moją rozmówcę, który postanowił umieścić to znalezisko w sąsiedztwie swojego domu.

W ten sposób ocalony został od zapomnienia fragment dawnego pomnika. Przełamanie górnej powierzchni sugeruje, że jest to jedynie dolna część większej całości. Zachowany fragment ma przekrój 27×49 cm i wysokość 45 cm. Z przodu widać końcową część inskrypcji informującej, czego dotyczy to upamiętnienie:

**gefallenen
Helden
die Gemeinde
Forst.**



Współczesny wygląd fragmentu pomnika. Foto: Marian Gabrowski, luty 2023 roku

Powyższe należałoby przetłumaczyć jako ... poległym bohaterom z gminy Forst. W języku niemieckim wyraz *Forst* oznacza „las”, lecz tutaj niewątpliwie chodzi o wioskę o takiej właśnie nazwie. Po lewej stronie wyryto:

Gard. Fü...
Jos. Kirchner
gef. d. 11.6.16.
b. Lancourt Frankr.

W szcążkowo zachowanym górnym wierszu zapewne znajdowała się informacja o formacji wojskowej: *Garde-Füsilier-Regiment*, a więc Pułk Fizylierów Gwardii. Poniżej wyryto imię i nazwisko poległego żołnierza: *Josef Kirchner* oraz datę i miejsce śmierci: 11 czerwca 1916 roku koło Lancourt we Francji. Po prawej stronie wyryto zaś:

Paul ...ich
gest. d. 28.5.17.
im Laz. zu Grünberg.

Na podstawie list poległych można ustalić, że nieczytelne tu nazwisko to Ullrich; poniżej wyryto informację, że żołnierz ten zmarł 28 maja 1917 roku w lazarecie w Zielonej Górze.

Ponieważ w 1911 roku wioska *Forst* liczyła 238 mieszkańców, a w powiecie kamiennogórskim w czasie Wielkiej Wojny zginęło średnio 3,2% mieszkańców, toteż można oszacować, że lista poległych powinna obejmować około 8 nazwisk; tylu też poległych na stronie kreisladeshut.de wylicza Hella Tegeler. Tak więc należy przyjąć, że pozostałe 6 nazwisk znajdowało się na utraconej i dziś zaginionej górnej części pomnika.

Marian Gabrowski
